

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MODERNIT KULTTUURIYMPÄRISTÖT POHJANMAALLA

Taustaselvitys 30.11.2018 Arkkitehdit Lång-Kivilinna & Larikka

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MODERNIT KULTTUURIYMPÄRISTÖT POHJANMAALLA

Taustaselvitys 2018

Arkkitehdit Lång-Kivilinna & Larikka, teksti: Kati Vuohijoki, Laura Larikka

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
1.1	Työn tarkoitus ja tavoitteet	3
1.2	Aineisto ja menetelmät	3
2	MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN INVENTOIMINEN.....	3
2.1	Yleistä	3
2.2	Pohjanmaalla tehdyt inventoinnit ja lisäselvityksien tarve	4
3	MODERNI RAKENNUSPERINTÖ POHJANMAALLA.....	5
3.1	Modernin rakentamisen historia Pohjanmaalla	5
3.2	Rakentaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla	9
3.3	Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden arviointi: arvottamisprosessit ja kriteerit.....	11
3.4	Maakunnallisesti arvokkaat kohteet	14
3.4.1	Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY	19
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	20
5	LIITTEET.....	22
6	LÄHDELUETTELO	22

1 JOHDANTO

1.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Taustaselvitys koskee Pohjanmaan maakunnan rakennettua kulttuuriympäristöä, joka on syntynyt jälleenrakennuskaudella tai sen jälkeen. Tarkoituksena on ollut koota yhteen Pohjanmaan modernia rakennusperintöä koskeva taustatieto, muodostaa sen perusteella aihepiiristä kokonaiskäsitys ja arvioida, mikä osa rakennetusta ympäristöstä on maakunnallisesti arvokasta. Lisäksi raportissa on pyritty tunnistamaan Pohjanmaan maakunnalle tyypillisiä rakennettuun ympäristöön liittyviä ilmiöitä ja erityispiirteitä. Näin on saatu pelkkää kohdeluetteloa laajempi kuvaus kulttuuriympäristöstä. Selvityksen yhteydessä on tehty myös arvio lisäselvitysten tarpeesta. Aluerajauksena on koko Pohjanmaan maakunta ja pääpaino kaupunkialueissa ja kuntakeskuksissa. Aikajänne ulottuu noin vuodesta 1939 nykyhetkeen asti.

Koostamistyön on suorittanut Oy Arkkitehdit Lång-Kivilinna ja Larikka Arkitekter Ab, Pohjanmaan liiton toimeksiantamana. Työn ohjausryhmään ovat kuuluneet Christine Bonn (Pohjanmaan liitto), Juhani Hallasmaa (Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus) ja Outi Orhanen ja Kaj Höglund (Pohjanmaan museosta). Kuntien asiantuntijoina ovat toimineet Malin Haka (Suupohja) Anne Majaneva (Vaasan seutu) ja Melinda Lundgren (Pietarsaaren seutu). Työstä on informoitu myös Museoviraston edustajana Maarit Mannilaa.

1.2 Aineisto ja menetelmät

Tehtävänantona oli koostaa Pohjanmaan kunnissa tehty inventointitieto, joka koskee modernia rakennusperintöä. Työn kuluessa kuitenkin ilmeni, että modernia ympäristöä ei ole inventoitu kattavasti ja inventoinnit painottuvat pääasiassa vanhempaan rakennusperintöön. Näin ollen pelkästään inventointitietoa käyttämällä modernista rakennusperinnöstä ei saada kokonaisvaltaista kuvaa. Tämän vuoksi tietoa on kerätty myös inventoimattomista kohteista. Aineistoa on kerätty muun muassa kuntien asiantuntijoilta, kartta- ja valokuva-aineistosta sekä maastokäynneillä. Myös ohjausryhmän jäsenet ovat tuoneet esiin organisaationsa puitteissa kertynyttä tietämystä, joiden perusteella on voitu täydentää aineistoa.

Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden valinnassa on painotettu laajempia kokonaisuuksia.

2 MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN INVENTOIMINEN

2.1 Yleistä

Rakennusperinnön inventoinnit toteutetaan suunnittelun ja tutkimuksen pohjaksi, tavallisesti kuntien kaavoitustyön yhteydessä. Kaavoittamisen tavoitteena on ohjata tulevaa rakentamista ja useimmiten muuttaa nykyistä rakennettua ympäristöä. Tämän vuoksi uusi rakentaminen usein uhkaa aiempaa rakennuskantaa ja inventoinnit ovatkin painottaneet vanhimman rakennuskannan dokumentointia ja arvottamista.

Resurssien rajallisuudesta johtuen jo inventoinneissa itsessään tehdään arvovalintoja, sillä kaikkia rakennuksia ei voida dokumentoida. Uudemmat kohteet ovat jääneet vähälle huomiolle. Useimmiten

ne eivät ole uhattuina tai ne ovat jo itsessään uhka vanhemmalle kulttuuriympäristölle. Myös niiden historiallinen arvo ei ole aina samalla tavoin selkeästi määriteltävissä kuin perinteistä rakentamista noudattavissa kohteissa.

Modernin rakennusperinnön inventoinnin yhteydessä on esitettävä kysymys, mitä on moderni rakentaminen. Sinänsä jo sanan ”moderni” käyttäminen terminä on epäselvä; kaikkea modernia rakentamista ei voida luokitella samaan lokeroon. Modernin määrittely on tehtävä sekä ajallisesti että rakennustavan mukaan.

Ajallisesti ratkaiseva rajapyykki on jälleenrakennuskausi, josta alkaen käytännössä kaikki rakentaminen on ollut modernia joko muotokieleltään, suunnitteluperiaatteiltaan tai rakennustekniikaltaan. Tämä jo 70 vuotta kestänyt kausi sisältää monta toisistaan poikkeavaa vaihetta. Useat modernin arkkitehtuurin kohteet ajoittuvat jo 1900-luvun alkuvuosikymmenille. Varhaiset merkkiteokset on yleensä jo huomioitu, mutta pienemmät paikallistason kohteet ovat usein jääneet arvottomatta.

Moderni rakennustapa nojaa modernismin kansainväliseen ilmiöön, joka on osa teollistumista ja kaupungistumista. Ratkaisut eivät perustu paikallisiin perinteisiin vaan tekniset ratkaisut insinööritieteisiin ja arkkitehtuuri nimetyn suunnittelijan näkemykseen; muotokieli on usein kokeilevaa ja ajallisesti vaihtelevaa. Pyrkimys edistyksellisyyteen omana aikanaan leimaa useita moderneja kohteita. Osa modernista rakennuskannasta on kestänyt aikaa juuri niin kauan kuin alun perin on aiottu ja ovat siten teknisesti ja esteettisesti vanhentuneet kestäättömällä tavalla, mikä on usein leimannut muiden saman aikakauden kohteiden arvostusta. Parhaimmat välittävät aikansa tunnelmaa ja osaamista yhä tänään.

Modernia rakennusperintöä on Suomessa runsaasti ja sen merkitykseen on herätty uudella tavalla viime aikoina. Tästä kertovat useat tuoreet ja käynnissä olevat hankkeet paikallisesti ja maakunnallisesti modernin rakennusperinnön kartoittamiseksi. Pohjanmaan hankkeen puitteissa on tutustuttu Keski-Suomen pilottihankkeeseen sekä Etelä-Savossa ja useissa kaupungeissa (esim. Kuopio ja Tampere) toteutettuihin modernin rakennusperinnön inventointeihin.

2.2 Pohjanmaalla tehdyt inventoinnit ja lisäselvityksien tarve

Inventointien ja selvitysten laajuus ja laatu vaihtelevat. Vanhempi rakennuskanta on inventoitu melko kattavasti, mutta sotien jälkeisen rakennusperinnön osalta on vielä paljon inventoitavaa.

Pohjanmaan maakunnan kunnista ainoastaan Vaasassa on tehty moderniin rakennusperinteeseen keskittyvä inventointi. Muuten moderneja kohteita löytyy vain sattumanvaraisesti, osana laajempia inventointihankkeita. Esimerkiksi Länsi-Suomen ympäristökeskuksen teettämässä Pohjanmaan inventoinnissa (ÖBO) on huomioitu vain tärkeimmät modernit kohteet.

Kuntien teettämässä kulttuuriympäristöselvityksissä (Maalahti, Mustasaari, Närpiö, Pietarsaari, Vaasa) on annettu hyvä yleiskatsaus rakennettuun kulttuuriympäristöön eri aikakausina. Myös modernin rakentamisen aikakautta on näissä selvityksissä käsitelty, mutta hyvin yleispiirteisesti, jolloin kokonaiskäsitystä uudemmasta rakennuskannasta ei synny.

Alueellisia rakennusinventointeja on saatu käyttöön muutamista kunnista. Kuntien kaavoitustyön yhteydessä laadittuja rakennusinventointeja on olemassa epäilemättä enemmänkin, mutta usein ne

ovat vaikeasti saatavissa tai unohdettuina. Sähköinen keskitetty palvelu tällaiselle aineistolle edistäisi kaikkien toimijoiden asiaa. Kioski-tietokanta on toistaiseksi varsin hajanainen.

Inventointien tarkistamista ja täydentämistä suositellaan, varsinkin arvotuksen ja kohdekuvausten osalta. Selvitystyön voisi toteuttaa vaiheittain esimerkiksi aikakausittain tai sektori-inventointeina käyttötarkoituksittain, jolloin paremman kokonaiskäsityksen myötä myös yksittäisten kohteiden arvottaminen helpottuisi. Melko kiireellinen inventointitarve on esimerkiksi kuntien käytöstä poistettaville julkisille rakennuksille, jotka joko puretaan, jätetään tyhjilleen tai myydään.

3 MODERNI RAKENNUSPERINTÖ POHJANMAALLA

3.1 Modernin rakentamisen historia Pohjanmaalla

Moderni rakentaminen ei ole missään sisäsyntyistä vaan osa ns. nykyaikaa jossa vaikutteita saadaan globaalisti ja tieteellinen maailmankuva ja asiantuntijuus elämän eri osa-alueilla sekä taloudellisuuden ja tehokkuuden tavoittelu ovat monien ratkaisujen päätekijät. Vaikutteita ellei jopa kopiointia on toki klassisessa arkkitehtuurissakin. Muutoksen tavoittelu ja sen omaksumisen nopeus on kuitenkin ollut poikkeuksellista 1900-luvun modernismissa verrattuna aikaisempiin vuosisatoihin.

Pohjanmaan maakunta on laaja alue. Sillä on poikkeuksellisen monta osakeskusta. Sijainti rannikolla on myös luonut valmiuden ottaa vastaan vaikutteita rohkeasti ulkopuolelta, mutta myös tiettyä itseluottamusta monipuolisen elinkeinoelämän ja kansainvälisten yhteyksien vuoksi. Maakuntaan kuuluvat sisämaan agrariakeskukset ovat myös jokiyhteydellä olleet aktiivisessa yhteydessä rannikolle. Maakunnan taajamien luonne on ollut kaksijakoinen: kuninkaan tai hänen edustajan perustamat kaupunkimuotoiset keskukset ja orgaanisesti kasvaneet pitäjät maanviljelysalueiden keskuksina.

Sijainti rannikolla, mahdollisesti myös ruotsin kielen asema, on vaikuttanut siihen, että vaikutteita on saatu yhtä lailla länsinaapurista kuin muualta Suomesta. Vaasan kaupunkia (Kråkströmin kaavaan perustuva keskustasaneeraus / Viljo Revellin vaikutus) lukuun ottamatta ruotsinkielisen Pohjanmaan modernismi on ollut vähemmän radikaalia kuin esimerkiksi Seinäjoen seudulla ja vastaavasti postmodernistinen suuntaus on ollut vahvempi ja pidempiaikainen ilmiö. Ruotsin suurvaltakauden loppupuolella, purjehdus- ja kauppaoikeuksien vapautumisen jälkeen, Rannikko-Pohjanmaa kehittyi suhteellisen vauraaksi alueeksi, mikä näkyy myös alueen rakennusperinnössä. Arvokasta vanhempaa rakennuskantaa on ollut ja myös säilynyt runsaasti. Osaltaan se johtuu siitä, että rannikko-Pohjanmaan kaupunkien väkiluku ei ole kaupungistumisen aikakaudella kasvanut merkittävästi, jolloin myöskään suurta rakentamisen ja purkamisen painetta ei ole ollut. On kuitenkin havaittavissa tietynlaista kotiseutuylpeyttä ja halua nojata perinteisiin, joiden vuoksi ei ole sitouduttu modernismin tiukkoihin sääntöihin. Kaupunkien täydennysrakentaminen, erityisesti Pietarsaassa, on (viime aikoihin asti) tehty usein hyvin hienovaraisesti, sopeuttaen uudisrakennus ympäristöönsä.

RAKENNUSPERINNE ENNEN SOTAA, FUNKTIONALISMIN AIKA

Puhtaasti funktionalistisia rakennuksia Pohjanmaalla on suhteellisen vähän. Liikerakentamisesta on esimerkkinä mm. Erkki Huttusen SOK-liikerakennukset Vaasassa ja Pietarsaassa, Viljo Revellin Halli Oy Vaasan torin laidalla ja pientalorakentamisesta Vähässäkyrössä sijaitseva poikkeuksellisen hyvin

säilynyt puurakenteinen asuinrakennus. Östanlidin parantola Pietarsaassa on puhtaslinjainen funktionalistinen kokonaisuus.

JÄLLEENRAKENTAMISAIKA

Toisen maailmansodan jälkeinen jälleenrakentaminen käsitti sekä runsasta asutustoimintaa että julkisen rakentamisen lisääntymistä. Siirtoväelle ja siviiliin palaavien rintamamiesten ja heidän perheidensä tarvitsema asuntomäärä oli suuri. Sodan jälkeen myös kaupungistuminen ja teollistuminen etenivät voimakkaasti.

Asuinrakennuksia varten suunniteltiin keskusjohtoisesti yhden tai kahden perheen tyyppitaloja, jotka poikkesivat perinteisestä maaseudun hirsirunkoon perustuvista rakennustyypeistä. Rakennusten suuri määrä on kuitenkin luonut niistä osan tyyppillistä suomalaista kulttuurimaisemaa niin maalla kuin kaupungeissa. Maaseudulla nämä ns. rintamamiestaloit esiintyvät sekä maatilojen asuinrakennuksina, että taajamia täydentävinä rakennusryhminä. Varsinkin aluekokonaisuudet ovat saaneet vähintään lempinimen, joka viittaa alueen taustaan, esim. ”Krigarbyn” Närpiön Övermarkissa ja Asevelikylä Vaasassa. Vaasassa ja Pietarsaassa on myös useita jälleenrakennuskauden alueita, jotka ovat säilyneet hyväkuntoisina ja kehittyneet viihtyisinä asuinalueina. Kaupungeissa asuinalueet sijaitsevat joko keskustojen tai teollisuustyöpaikkojen läheisyydessä. Kerrostaloja rakennettiin kaupunkialueilla vanhaa puutalorakentamista korvaten ja myös uusina vapaamuotoisina alueina keskusta-alueiden tuntumassa.

Kotimaisten voimien lisäksi varsinkin ruotsalaiset lahjoitustalot ovat muodostaneet omaleimaisia asuinalueita. Lahjoitusvaroin myös rakennettiin julkisia rakennuksia, usein lapsiperheitä tukeviin tarkoituksiin, kuten päiväkodeiksi ja terveydenhuoltoa varten, esimerkkinä Vaasassa ruotsalaisen ystävyyskaupungin mukaan nimetty Malmöntalo.

Julkisessa rakentamisessa merkittävän osan saivat koulut, joita rakennettiin runsaasti varsinkin 1950-luvulla suurten ikäluokkien tullessa kouluikään. Nämä rapattupintaiset rakennukset kohosivat kylien ja taajamien merkkirakennuksiksi arkkitehtuurilla, joka yhdisti niukkaa arksuutta ja lämmintä juhluvuutta. Erityisesti Laihialla on useita aikakauden koulurakennuksia, joita on myös tyylikkäästi laajennettu myöhemminä vuosikymmeninä.

Jälleenrakennuskausi oli kaikissa yhteisöissä kasvavan aktiivisuuden aikaa ja pienissäkin kylissä saattoi olla koulun lisäksi kaksikin kauppa, postikonttori ja pankki palvelemissa kehittyvää maataloustoimintaa ja kasvavaa väestömäärää, jonka elinpiiri rajoittui polkupyörän kantaman mukaan. Näistä ilmiöistä on säilynyt kuitenkin valitettavan vähän havaittavaa miljöötä tähän päivään asti. Usein rakennukset olivat alun perin asuintaloja ja toiminnan päättyttyä pienehköt rakennukset on joko purettu tai otettu muuhun käyttöön.

KAUPUNGISTUMINEN, RAKENNUSTEOLLISUUDEN KEHITTYMINEN 1960-70-LUVUT

Asutustoiminnan tultua päätökseen 1960-luvulle tultaessa maan yli pyyhkäisi uusi muutoksen aalto. Maatalouden yhä koneellistuessa ja muun omavaraistalouden vähentyessä perhetiloihin perustuva maatalous ei enää elättänyt suurten ikäluokkien perillisiä. Jälleenrakennuskauden maatiloja ei voinut jakaa enää pienemmiksi eikä maaseutukeskuksissa ollut tarjolla työpaikkoja koulutetulle väestölle. Edessä oli muutto kaupunkien teollisuus- ja palvelutyöpaikkojen äärelle – kotimaassa tai Ruotsissa. Pohjanmaalla tämä ilmiö näkyy selvimmän Pietarsaassa ja Vaasassa sekä myöhemmin Kaskisissa.

Kaupungeissa kasvava asukasmäärä vaikutti kahdella tavalla. Olemassa olevat kaupunkikeskustat ja niiden puutalovaltainen rakentaminen olivat olleet täysimääräisesti käytössä jälleenrakennuskauden ajan. Nyt ne arvioitiin vanhentuneiksi ja tehottomiksi – samaan pinta-alaan saataisiin moninkertainen määrä nykyaikaisia asuntoja. Moderni edistysusko voitti ainakin Vaasassa perinteiden kannatteleman miljöön kehittämisen. Vaasan keskustasaneerauksessa vanhaan ruutukaavaan rakennettiin avointa, suurten rakennuskappaleiden jäsentämää ympäristöä. Pietarsaaren keskustassa muutokset eivät olleet yhtä laajoja. Toisaalta kaupunkeja laajennettiin uusilla alueilla, jotka sijoitettiin irralleen kaupunkien keskustoista. Niissä sovellettiin samaa avointa rakennustapaa. Kerrostalojen rinnalle rakennettiin rivitaloja ja omakotitaloja ns. mattomaisina laajoina alueina. Yksittäiset rakennukset olivat paljolti toistensa kaltaisia.

Massiivisen rakentamisen mahdollisti uusia suuntia löytänyt rakennusteollisuus. Kerrostalojen päämateriaaliksi vakiintui betonielementti, jonka toistovaatimusten myötä myös rakennusten luonne muuttui persoonattommaksi. Rakennusteollisuus otti yhä suuremman roolin rakentamisen kokonaisketjussa ja tehokkuuden nimissä voitiin tinkiä aiemmin rakennuksille asetetuista ominaisuuksista kuten kestävydestä ja korvata ne mm. tilavuudella ja hygieniatilojen määrällä. Rakentaminen nähtiin tuotteena, jolla olisi käyttöikä kuten vaikkapa autolla tai vaatteilla ja käyttöiän päässä tuote korvattaisiin uudella. Tämän seurauksena suuri osa näiden vuosikymmenten modernista rakennusperinnöstä vaatii laajaa kunnostusta.

Samaan aikaan kaavoituksessa omaksuttiin rationalistinen lähestymistapa, jossa pyrittiin turvallisuuteen erottelemalla eri liikennemuodot ja terveellisyyteen jättämällä rakennusten lähiympäristö käsittelemättä ns. luonnontilaan. Myös rakennettavat alueet olivat selkeästi yksilotteisia -joko asumista tai työpaikkoja varten. Asuinalueille tarjottiin minimipalvelut lapsiperheiden näkökulmasta: koulu, liikekeskus ja terveysasema. Työpaikat eivät yleensä sijainneet kävelyetäisyydellä.

Julkista rakentamista leimasi hyvinvointivaltion rakentaminen koulutuksen, kulttuurin, hallinnon ja liikunnan tilojen rakentamiseen kautta. Useita kuntakeskuksia leimaavat nämä koulukeskukset, kunnantalot, terveyskeskukset, jotka tyypillisesti olivat tasakattoisia, enintään 2 kerroksisia, tiilipintaisia ja julkisivuja jäsensivät vain ns. nauhaikkunat. Rakennusmassojen suuruus ja monimuotoisuus asetti ne irralleen kylänraitista eikä useinkaan täydentänyt olevaa pienimittakaavaisempaa liikerakentamista. Kaupungeissa rakennettiin erillisiä uimahalleja ja liikuntakenttiä. Varsinkin koulurakentamisen ratkaisut olivat hyvin samanlaisia maaseudun keskuksissa ja kaupunkien lähiöissä.

NOUSUKAUSI JA POSTMODERNISMI 1980-LUVULLA

Taloudellisen hyvinvoinnin kasvaessa ja toisaalta muuttoliikkeen tasaantuessa 1980-luvulla julkinen rakentaminen väheni kaupallisen kasvaessa ja asuntorakentamisen edelleen lisääntyessä. Rakennusteknisesti ei vielä tapahtunut suuria muutoksia aiempiin vuosikymmeniin, mutta uuden uljaan tulevaisuuden sijaan alettiin kiinnittää huomiota katoavaan rakennusperintöön maalla ja kaupungeissa. Yhä useammat kaupunkien täydennysrakennukset pyrkivät sopeutumaan vanhan rakennuskannan luomaan miljööseen. Käsite postmoderni arkkitehtuuri nousi esiin.

Matkustaminen maan rajojen ulkopuolelle toi myös vaikutteita. Ensin jyrkkäkattoiset ns. käkikellotalot ja sitten valkoiset tiilijulkisivut aumakatot ja kaarimuodot saivat suuren suosion tasakattojen ja nauhaikkunoiden kyllästyttämässä omakotirakentajissa. Kaupallisessa rakentamisessa

pyrittiin myös näyttävyyteen ja edustavuuteen. Varsinkin pankit rakensivat runsaasti omia konttorirakennuksia.

Asumisen muodot painottuivat pientalorakentamiseen ja asuinalueita suunniteltiin yhä enemmän vain omakotitaloja ja rivitaloja sisältäviksi. Alueita ei enää pyritty rakentamaan itsenäisiksi kaupunginosiksi kaikkine palveluineen vaan rakentaminen täydensi aiemmin rakennettujen alueiden välejä ja reunoja.

1990-LUVUN LAMA JA EKOLOGINEN NÄKÖKULMA

Taloslaman seurauksena 1990-luvulla rakennettiin huomattavan vähän. Laman aiheuttama hengähdystauko monipuolisti näkökulmia rakentamisessa. Luonnonsuojelun kysymykset siirtyivät valtavirtaan ja varsinkin korjausrakentamisen merkitykseen havahduttiin. Uudisrakentamisessa julkisilla rakennushankkeilla pyrittiin lievittämään rakennusalan ahdinkoa ja erilaisten kehittämissankkeiden puitteissa tutkittiin vaihtoehtoisia rakennustekniikoita elementtien sijaan. Kodin merkitys kasvoi laajan työttömyyden aikana. Ne jotka rakensivat uutta, käänsivät katseensa perinteisiin poimien sieltä katto- ja ikkunamuotoja sekä perinteisiä värityksiä. Tälle ns. perinnetyylisten valmistalojen voittokululle ammuttiin lähtölaukaus Pietarsaaren asuntomessuilla 1997. Henkistä kasvualustaa uusperinteiselle rakentamiselle oli luonut jo 1980-luvulla alkanut kansainvälinen paikallisuuden arvostus ja perinteisiin liittyvä klassismin piirteiden paluu. Suomessa ilmiö sai nimen Oulun koulu sikäläisten arkkitehtiryhmien omaleimaisen ilmaisun seurauksena.

Kaavoituksessa nousivat esiin ekologisten tekijöiden huomiointi ja ympäristöä eheyttävä rakentaminen niin maaseudulla kuin kaupungeissa. Avoimesta rakennusten sijoittelusta palattiin umpikorttelirakenteeseen myös uudisalueilla. Ihanne vilkkaasta ja pienimittakaavaisesta keskustasta omaksutaan matkailunkin seurauksena. Kaupunkikeskustoja muokataan kävelykeskustoiksi, yksi varhaisimmista Suomessa on Pietarsaari. Kaavoituksen muut eheytyspyrkimykset näkynevät hitaasti ympäristössämme. Ekologista ajattelua edusti eturintamassa Vaasaan kaavoitettu Gerbyn alue, jonka perustana oli maisemallisten tekijöiden huomiointi maisema-arkkitehti Jorma Panun johdolla.

2000-LUVULLA SUURI ON KAUNISTA – AUTOISTUMINEN VAKIINTUU

Vuosikymmeniä jatkunut asumisen, kaupallisten palveluiden ja työpaikkojen erottelun periaatetta yritetään 2000-luvulla kääntää takaisin kaupunkikeskustojen aseman palauttamiseen. Kaupallisten toimijoiden aloitteesta kuitenkin suunta on toinen. Kaupungeissa rakennetaan keskustojen ulkopuolelle suurmyymälöitä ensin erikoismyymälöille ja sitten myös päivittäistavaroille. Näissä asioiminen onnistuu lähinnä yksityisautoilla. Automarketalueiden syntymisen voi kuitenkin tulkita lähinnä olevan tilanteen toteamisena, sillä laajaksi hajautunut asumisen tapa ja työpaikkojen sijainti olivat jo lisänneet yksityisautoilua merkittävästi kaupungeissa. Maaseututaajamissa muutos näkyi erikoisliikkeiden häviämisenä ja siten kuihtuvina keskustoina, joissa vanha rakennuskanta ei enää kelpaa päivittäistavaraliikkeiden tarpeisiin.

Viimeaikainen keskittymiskehitys ulottuu miltei kaikille yhteiskunnan osa-alueille. Koulujen opetuksen luonteen ja sisällön muuttuessa pienet yksiköt yhdistetään suuremmiksi. Samoin tapahtuu kunnallishallinnolle ja terveydenhuollolle. Rakentamisen yksiköt ovat suurentuneet yksityistä

kaupallista toimintaa ja julkisia palveluita yhdistetään samoihin rakennuskokonaisuuksiin. Tästä eräs mielenkiintoinen esimerkki on Luodon uusi keskusta, jossa on tuotu samaan kokonaisuuteen yksityistä rakentamista, julkisia palveluita ja kävelykeskusta, joka on uusi elementti aiemmin hajanaisessa kuntakeskustassa. Tulevaisuus näyttää olisiko tämä eräs tapa kehittää rakennettua ympäristöä hajautuneissa taajamissa.

3.2 Rakentaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla

HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN RAKENTAMINEN

Aikakausi 1950-80-luvuilla näkyy selkeästi kaikissa maakunnan kunnissa. Rakentamisessa on panostettu koulutukseen, terveydenhuoltoon, liikuntaa, kulttuuriin, kansansivistykseen ja hallintoon. Kuntakeskuksia leimaavat suuret koulukeskukset jotka liittyvät urheilukenttiin. Terveydenhuollon laajentuminen on tuonut rakennukset kirkonkyltiin, joista nykyinen keskittymiskehitys on niitä tyhjentänyt. Myös moni moderni kunnantalo on tyhjentymisuhan alla. Maakunnan tasolla näkyviä ovat oppilaitoskeskittymät ja valtionhallinnon toimitilat kaupungeissa.

Usein samat kokeneet suunnittelijat ovat suunnitelleet saman rakennustyyppin kohteita koko maan alueella. Varsinkin terveydenhuollon ja koulujen rakennuskannassa tämä on ollut tavallista.

Laajaan julkiseen rakentamiseen liittyy myös kuntien ja kaupunkien oma suunnittelutoiminta. Usein suuremmat kohteet tilattiin yksityisiltä arkkitehtitoimistoilta ja oma toiminta keskittyi kaavoitukseen ja suunnittelun ohjaukseen sekä kiinteistöjen korjauksiin. Vaasassa ja Pietarsaareissa on molemmissa vaikuttanut pitkäaikainen ja aktiivisesti suunnitteleva virka-arkkitehti (Asko Halme ja Roger Wingren). Varsinkin Vaasassa on runsas ja johdonmukainen kohdeverkosto kaupungin julkisia rakennuksia. Nykyisin kunnallinen oma suunnittelutoiminta on palannut ylläpitokorjausten pariin ja syntyvään tulevaan kulttuuriympäristöön pyrittäneen vaikuttamaan kaavoituksen kautta – houkuttelemalla verotuloja.

USKONNOLLINEN RAKENTAMINEN

Samanaikaisesti maallisen hyvinvointivaltion rakentamisen kanssa on seurakunnissa lisääntynyt arkipäiväinen ja pienimuotoinen toiminta. Kirkkojen yhteyteen ja lisäksi on rakennettu seurakuntakoteja ja henkilökunnan käyttöön toimistotiloja.

Siunauskappeleita rakennetaan runsaimmin 1950-60-luvuilla. Kappeleiden sijainti on lähes aina hautausmaiden yhteydessä, usein erillisellä ns. uudella hautausmaalla, joka ei ole pääkirkon yhteydessä.

Moderneja kirkkorakennuksia on rakennettu varsin vähän Pohjanmaalla ja tärkeimmät on jo huomioitu rky-merkinnöillä.

Leirikeskusten rakentaminen on osa kirkollisen toiminnan muotojen monipuolistumista ja toisaalta ilmentävät uskonnollisen toiminnan kuulumista ihmisten vapaa-aikaan. Leirikeskukset ovat tarjonneet seurakuntalaisille mahdollisuuden nauttia hengellistä ravintoa luonnonkauniissa ympäristössä.

ASUMINEN

Kaupunkialueiden ja kyläkeskusten asumisen kehitys poikkeaa toisistaan hyvin paljon. Jälleenrakentamisaikana kaupunkiseuduille (Vaasa ja Pietarsaari) syntyi yhtenäisiä rintamamiestaloalueita ja keskustan tuntumaan sijoitettavia pienkerrostaloalueita. Pienemmissä kyläkeskuksissa rakentamisen paine oli pienempi ja täydennysrakentaminen istuu melko luontevasti vanhoihin kylämiljöisiin. Ainoastaan isompiin kyläkeskuksiin saattoi rakentua joitain pienehköjä asuinkerrostaloja tai rivitaloryhmiä. Osana ilmiöön on vaikuttanut 1960-70-luvuilta alkaen maatalouden rakennemuutos ja maaltapakoon liittyvän vanhusten asumisen ratkaisut osana hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista.

Sodan jälkeen ja kaupungistumisen aikaan yhteiskunta ohjasi kehitystä voimakkaasti, kun taas myöhemmin, lähes nykyhetkeen asti korostuu kuntalaisten tarve päättää itse asumisestaan. 1970-, 80- ja 90-luvuilla yhdyskuntarakenne hajautui, kaupunkien ja kylien ulkopuolelle rakennettiin laajoja omakotialueita. Kaupunkimaiset asumismuodot ja elinkeinot laajentuivat maaseutukeskuksissa.

Monet työpaikat ovat teollisuuden kasvuvaiheessa rakennuttaneet työntekijöilleen omia asuntoja ja jopa kokonaisia asuinalueita. Mielenkiintoinen esimerkki tästä on Kaskisten Metsä-Botnian tehtaan ja vanhan ruutukaavakeskustan lähelle rakennettu laaja asuinalue, joka noudattaa rakennustyypeiltään ja sijoittelultaan perinteisen ruukkiyhteisön hierarkiaa. Usein työpaikan tarjoajan syrjäinen sijainti vaikutti asuntorakentamiseen. Esimerkiksi Vaasan lentoaseman vieressä on pieni pientaloalue 1950-luvulta ja usein koulujen yhteydessä maaseudulla kirkonkylissä oli opettajille omia asuntoloita, esimerkiksi Mustasaaren Sepänkylässä.

Samoin kuin työpaikat, järjestivät myös oppilaitokset katon opettajien lisäksi myös oppilaidensa pään päälle erillisissä asuntolarakennuksissa. Asumisen erityistapauksia ovat opiskelija-asunnot, jotka ovat muodostaneet omia alueitaankin. Ilmiö on alkanut Suomessa 1960-luvulla. Opiskelija-asunnoissa on usein kokeiltu uudenlaisia suunnitteluratkaisuja kustannustehokkuuden vuoksi tai siitä huolimatta. Pohjanmaalla näitä esiintyy eniten Vaasassa, missä on runsaasti oppilaitoksia ja opiskelijoita.

Asuntomessut on pitkäaikainen ilmiö, joka on levittänyt tietoa ja uusia suuntauksia vuodesta toiseen. Pohjanmaan alueella on useita messualueita. Vaasassa on 1970-luvun alue, joka liittyy huomaamattomasti Ristinummen muuhun kokonaisuuteen. Pietarsaaren merellinen messualue 1990-luvulta on edelleen kiinnostava sekä energiateemansa vuoksi, että sieltä suuren suosion saaneen pakettitalojen ns. perinnetyylin lähtölaukauksena. Vaasan 2000-luvun messualueella on poikkeuksellisesti jopa omavarainen lämmitysenergian suhteen merilämpöteknologian hyödyntämisessä. Myös Laihialla on 1980-luvulla rakennettu Energiakylän alue, jossa on pyritty lämpöenergian kulutuksessa taloudellisiin ratkaisuihin.

MAATALOUS, TEOLLISUUS, TYÖPAIKAT

Kaupungistuminen ja teollistuminen ovat ilmenneet modernin rakennusperinnön syntyä. Maaseudun kirkonkylissä ja kuntakeskuksissa se saa aikaan rakennusmassojen suurentumista ja kylänraittien hajautumista rakennusten vetäytyessä pysäköintialueiden taakse. Myös rakennusten perinteinen harjakattomuoto poistuu ja kaupalliset rakennukset erottuvat ympäristöstään käyttötarkoituksen mukaan. Toisaalta avoimessa kylämiljöössä pienikin rakennus saa laajaa näkyvyyttä.

Pienissäkin kirkonkylissä saattoi olla useita pankkirakennuksia. Pankit rakennuttivat yleensä oman rakennuksen, johon pyrittiin saamaan edustavuutta materiaaleilla ja muodoilla vaikka rakennuksen

koko olisikin ollut maltillinen. Suurin osa näistä on nykyisellään muussa käytössä 1990-luvun pankkikriisin ja 2000-luvun palvelujen sähköistymisen seurauksena.

Kaupunkimaisten elinkeinojen laajentuessa autoistumisen rinnalla ihmisten elinpiiri laajenee, paikalliset liikekiinteistöt, kuten kyläkaupat ja surkastuvat. Pienemmissä kyläkeskuksissa moderni rakennusperintö on toistaiseksi pistemäistä eikä mahdollisesta suuresta määrästä huolimatta muodosta aluekokonaisuuksia.

Alkutuotantoon liittyviä moderneja rakennuksia sijaitsee kyläkeskuksissa keskeisillä paikoilla. Näistä meijerit ovat usein kokonsa ja massiivisen (tiilirunko) vuoksi säilyneet. Rautatieasemien lähelle on myös asettunut esim. myllyjä ja varastoja. Entisiä meijerirakennuksia on monen ikäisiä ja niistä olisi aiheellista laatia oma inventointinsa kattavan kokonaiskuvan saavuttamiseksi ja maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden tai kohdeverkoston määrittelemiseksi.

Nykyistä alkutuotantoa näkyvimmin edustavat maakunnassa harjoitettava kasvihuoneviljely. Kasvihuoneet ovat näkyvä osa miljöötä, mutta toiminnan nopeasti muuttuvan luonteen vuoksi ne eivät ainakaan vielä ole luonnehdittavissa rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Teollisuuden kehitys on vaikuttanut suuresti asuntorakentamisen määrään, mutta itse teollisuuden moderni rakentaminen ei enää modernilla kaudella limity ihmisten arkiympäristön kanssa. Jäljellä on kuitenkin joitakin alueita, joissa pitkä teollinen historia elää uusien vaiheiden kerrostuessa samalla paikalla.

YHTEISÖLLISYYS

Agraariyhteisöjen maallisen ja vapaamuotoisen yhteisöllisen toiminnan puitteiksi syntyivät nuorisoseurat, joiden toiminta on edelleen aktiivista erityisesti pienemmissä kyläyhteisöissä. Useat nuorisoseurojen rakennukset ovat esimodernilta ajalta. Kaikkiaan erilaisia seurantaloja pelkästään Pohjanmaan alueella on satakunta. Näistä parikymmentä on modernia rakentamista. Olisi kuitenkin vaikeaa perustella nimenomaan modernien seurantaloiden nostamista verkostona esille. Ne ovat tärkeä osa kokonaisuutta, mutta parhaiten merkitys tulee esille kun arvotetaan kaikki seurantalot kokonaisuutena.

Nuorisoseurantalot ovat toimineet erilaisen vapaa-ajan toiminnan ja huvitilaisuuksien näyttämönä. Toimeliaimmat nuorisoseurat ovat rakentaneet, usein talkoilla, myös erillisiä kesäkäyttöisiä tanssipaviljonkeja luonnonkauniisiin paikkoihin. Näistä löytyy useita edustavia esimerkkejä, joista moni on edelleen aktiivisessa käytössä. Esimerkiksi Närpiössä on lukuisa joukko tanssipaviljonkeja.

3.3 Maakunnallisesti arvokkaiden kohteiden arviointi: arvottamisprosessit ja kriteerit

Kohteiden alustavan arvottamistyön on tehnyt konsultti ohjausryhmän tuella.

Maakuntakaavatasolla ei ole tarkoituksenmukaista kerätä yksityiskohtaista tietoa, joten selvityksessä on keskitytty rakennusryhmiin tai aluekokonaisuuksiin. Yksittäisistä rakennuksista on otettu mukaan vain poikkeuksellisen arvokkaat ja harvinaiset kohteet. Konsultti on koonnut kohteet useista eri lähteistä: KIOSKI-tietokanta, inventoinnit, kuntien ja seutujen edustajat.

Arvotus on tehty karkealla pisteytysmenetelmällä, johon liittyy lyhyt tekstikuvaus sekä tietoja kohteen sijainnista, iästä sekä muita tarkentavia taustatietoja taulukkomuodossa.

Arvottamisessa on ensisijaisesti käytetty Pohjanmaan museon rakennusinventoinneissaan käyttämää arvotustapaa, joka jakautuu loogisesti kulttuuri- ja rakennushistoriallisiin sekä maisemallisiin arvoihin ja niiden merkitsijöihin. Sitä on aiemmin käytetty pääasiassa ennen 1960-lukua rakennetun vanhemman rakennuskannan arvottamiseen. Tästä johtuen sen arvotuskuvaukset eivät ole yleispäteviä ja ovat osin jopa ristiriidassa modernin rakentamisen luonteen kanssa.

Täydentävästi kohteita on arvotettu käyttäen laissa mainittuja suojeluperusteita (6 kpl) tarkastellen niitä kulttuurihistoriallisten, rakennushistoriallisten sekä maisemallisten näkökulmien kannalta. Näin on saatu hieman joustavammin esille eri tekijöitä joissain kohteissa.

Edeltävissä arviointitavoissa useimmiten riittää kun todetaan onko kohteella kyseistä arvoa vai ei, ns. 0-1-arviointi.

Lisäksi on huomioitu myös rky-alueiden kriteeristöä, joka puolestaan on käyttökelpoinen erityisesti aluekokonaisuuksien arvioinnissa. Nämä 12 eri kriteeriä voivat riittää yksittäinkin rky-arvotuksen perusteeksi, joten niitä käytettäessä pisteytys tai arvotuskaala voi olla laveampi.

Alla otteet arvotuksen tukena käytetyistä kriteeristöistä:

Pohjanmaan museo (mm. Kaj Höglund):

ARVOTTAMISESSA KÄYTETYT LUETTELOINTIPERUSTEET

Kohteiden arvottaminen perustuu Kulttuurihistorialliseen, Rakennushistorialliseen ja maisemalliseen arvoon, joista kukin sisältää 3-5 merkitsijää. Alla olevassa luettelossa on selvitetty merkitsijät lyhenteineen.

KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVO:

MV – valtakunnallisesti merkittävä; Kohteen historia liittyy maan vaiheiden kannalta merkittäviin tapahtumiin tai kehitysvaiheisiin tai omaa muutoin valtakunnallisesti tunnustetun aseman.

MK – maakunnallisesti merkittävä; Kohteen historia liittyy maakunnallisesti merkittäviin tapahtumiin tai kehitysvaiheisiin tai omaa maakunnallisesti tunnustetun aseman.

PV – paikkakunnallisesti merkittävä; Kohteen historia liittyy paikkakunnan kehitysvaiheisiin ja merkittäviin tapahtumiin tai ratkaisuihin. Esim. asutus-, talous-, teollisuus-, aate- tai sivistyshistoriallisiin vaiheisiin tai historiallisiin tapahtumapaikkoihin, kuten taistelupaikat.

HE – henkilöhistoriallinen; Kohteen historiaan liittyy erityistä henkilöhistoriaa. Esim. Paikkakunnallisesti tärkeän henkilön koti tai Suomen kulttuuri-, talous- tai valtioelämässä vaikuttaneen henkilön kotipaikka.

K - kerroksisuus; Alueen rakennuskanta on eri-ikäistä ja kuvastaa sen kehitystä. Myös yksittäisen rakennuksen eri-ikäiset vaiheet voivat heijastaa paikkakunnan rakennuskulttuuria ja arvostuksia. Esim. rakennus on siirretty tai sitä on jatkettu tai korotettu, tai rakennuksesta on ulkoasun perusteella luettavissa merkkejä eri ajoilta.

H - harvinainen; Kohde edustaa katoavaa kulttuuriympäristöä: Se on tai sen osa on alueen muuta rakennuskantaa huomattavasti iäkkäämpi. Esim. 2-fooninkiset asuinrakennukset, Kivi- ja riippusillat, tuulimyllyt, olkikattoiset ladot ja riidet, savutuvat jne. Tai kohteella on yksittäisiä harvinaisia koristeaihteita tai rakenteita kuten koristemaalauksia, ikkunoita, ovia, listoja, saranoita jne. Koko maan mittakaavassa vähäisen rakennus- tai säilylismäärän omaavat rakennelmat on myös merkitty tällä tunnukseella.

RAKENNUSHISTORIALLINEN ARVO:

TA – taiteellinen arvo; Kohteen sisätilat tai ulkoasu omaa rakennustaiteellista arvoa ilmentäen aikakaudelle ominaisia esteettisiä käsitteitä ja ammattiosaamisen perinnettä.

TE - tekninen arvo; Kohteen rakenteilla, suunnittelu tai toteutusperiaatteilla on rakennusteknistä arvoa tai kohde edustaa katoavaa rakennusperinnettä. Esim. Hirsirunkoiset, eri salvostyyppisiä omaavat rakenteet, multapenkit, erilaiset holvatut rakenteet jne.

T - tyyppisyys; Kohde edustaa paikkakunnalle tyyppillistä rakennustapaa esim. ”1 ½- tai 2-fooininkinen” pohjalaistalo. Jos rakennus on luokiteltu tyyppilliseksi ei sitä enää mainita uudelleen kohdassa edustavuus.

E - edustavuus; Kohde edustaa aikakaudelle ja/tai tietyille historialliselle vaiheelle luonteenomaista rakentamista. Esim. Uusklassinen, Kansallisromanttinen, funktionalistinen tai mäkitupa, torppa, kartano, työväentalo, seuraintalo, pappila, rautatieasema jne.

A - alkuperäisyys; Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu on säilynyt poikkeuksellisen hyvin tai muutokset ovat siihen luontevasti tehtyjä tai kohde on konservoitu.

MAISEMALLINEN ARVO:

Y - yhtenäinen; alueen rakennuskanta on säilynyt yhtenäisenä; Yksittäinen kohde on merkittävä osa kokonaisuutta esim. taloryhmät, jokirantaa myötäilevä nauha-asutus, kylänraitit jne.

Lisäksi tähän kohtaan on merkitty kohteet, jotka sijaitsevat kehityskelpoisella alueella eli alueella, jossa vanhan rakennuskannan välissä on nuorempaa, maiseman rikkovaa rakennuskantaa, mutta joka pystytään oikeanlaisella maisemoinnilla/maisemanhoidolla sulauttamaan ja sopeuttamaan historialliseen maisemaan.

KP - kiintopiste; Kohde erottuu maisemasta kiintopisteenä tai katsevangitsijana.

M - miljöön kokonaisuus; Kohde edustaa omaleimaista, tasapainoista tai harvinaisen hyvin säilynyttä kokonaisuutta. Miljöön kokonaisuudeksi luokiteltu kohde on useimmiten pihapiiri rakennuksineen ja kasveineen. Myös yksittäinen rakennus, jonka ympäristö kasveineen on huomattavan monimuotoinen ja/tai alkuperäisen kaltaisena säilynyt voidaan luokitella miljöön kokonaisuudeksi.

Laki rakennusperinnön suojelusta 498/2010 8§:

8§ Suojelun edellytykset

Rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä.

Rakennuksen merkittävyys arvioidaan seuraavilla perusteilla:

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (**harvinaisuus**);
- 2) historiallinen tyyppisyys alueelle (**tyyppisyys**);
- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyyppilliset piirteet (**edustavuus**);
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (**alkuperäisyys**);
- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (**historiallinen todistusvoimaisuus**); tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (**historiallinen kerroksisuus**).

Rky-alueiden kriteerit (Museoviraston esitys valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi, tarkistustyö 2009):

Tarkistustyön alussa määriteltiin kriteerit alueiden tai kohteiden valtakunnallisen merkityksen arvioinnille. Joissakin kohteissa yksi kriteeri on ollut riittävä, joissakin kohde täyttää usean kriteerin vaatimukset.

Kriteerit ovat:

1. Kohde ilmentää esimerkillisellä, korkeatasoisella tavalla Suomen historian ja rakentamisen eri osa-alueita ja ilmiöitä, jotka ovat muovanneet maan fyysistä ympäristöä ja visuaalista hahmoa.
2. Kohde on säilynyt asussa, joka hyvin vastaa kohteen rakentamisaikaista ympäristöä, sommitelmaa, ulkoasua ja sisätiloja.
3. Kohde on säilynyt yhtenäisenä rakennuskannaltaan tai on toteutettu yhtenäisen asemakaavan tai arkkitehtuurisuunnitelman pohjalta.
4. Aluetta muovaavat historialliset elementit kuten tiestö, peltojen sijainti, rakentamisen suhde maisemaan ja rakennusten perinteinen sijoitus pihapiirissä ovat säilyneet tai selkeästi havaittavissa.
5. Kohde edustaa harvinaista ilmiötä taikka ilmiötä, josta on tullut harvinainen, uhanalainen tai poistuva.
6. Kohde liittyy historialliseen henkilöön, tapahtumaan, prosessiin tai historialliseen elinkeinomuotoon.
7. Kohde välittää poikkeuksellisella tavalla historiallista taustaansa tai alueen rakennetta tai rakennuksen luoma tunnelma todistaa vahvasti historiastaan.
8. Kohde sisältää ominaisuuksia, jotka erinomaisesti kuvastavat rakentamisaikaa, kylärakennetta, elinkeinomuotoa tms.
9. Kohteella on vakiintunut sija Suomen rakentamisen historiassa tai oman erityissektorinsa sisällä
10. Kohde on rakennustaiteen historian avainteos, jolla on poikkeuksellisen tärkeä sija Suomen arkkitehtuurihistoriassa.
11. Kohde on kokonaisuus, joka muodostuu useista erilaisista keskenään tasavertaisista tai poikkeavista tekijöistä taikka ajallisesti monikerroksisista vaiheista tai jos kohde kuvastaa esimerkiksi useampaa elinkeinosektoria tai sosiaalhistoriallista ympäristöä.
12. Kohde on historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, jolla on huomattavaa ympäristöllistä vaikutusta ja rakennushistoriallista merkitystä

3.4 Maakunnallisesti arvokkaat kohteet

YLEISTÄ

Pohjanmaan modernia rakennusperintöä edustavat arvokkaat kohteet keskittyvät voimakkaasti Pietarsaareen ja Vaasaan varsinkin aluekokonaisuuksien osalta. Suuri osa kohteista edustaa jälleenrakennuskautta. Monet kohteista myös liittyvät jo aiemmin merkittyihin maakunnallisesti tai valtakunnallisesti (rky) arvokkaisiin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Työn kuluessa on todettu löytyvän myös muunlaisia kokonaisuuksia, joilla on maakunnallista arvoa. Näitä ovat verkostomaisen kokonaisuuden muodostavat erityisen rakennustyyppien edustajat. Yksittäin ne eivät aina olisi maakunnallisesti merkittäviä, mutta rakennustyyppinsä edustajina ne kertovat merkittävästä maakunnallisesta tai valtakunnallisesta ilmiöstä. Näiden verkostomaisten kohteiden kautta nousee esille useita maakunnan laajuisia arvokkaita kokonaisuuksia.

Alla listattujen kuuden verkostoteeman lisäksi on selvitetty myös muita teemoja. Esimerkiksi meijereitä rakennustyyppinä on runsaasti, mutta niistä useimmat on jo muutettu toiseen käyttötarkoitukseen ja niitä ympäröivä miljöökkin on usein valitettavan hajanainen. Meijereistä on olemassa selvitys vuodelta 1995. Myös nuorisoseurarakennuksista on selvitys vuodelta 1999. Sekä meijerit, että nuorisoseurat ovat ajallisesti myös ns. esimodernia rakentamista ja ovatkin teemallisia ja toiminnallisia kokonaisuuksia ilman ajallista rajausta. Muita verkostomaisia teemoja, joihin tulisi kohdistaa läisäinventointeja ovat esimerkiksi seurakuntien leirikeskukset, alueellisesti toimineiden arkkitehtien laaja tuotanto sekä valtakunnallisesti tunnustetut (esim. arkkitehtuurilehdissä tai -

kirjoissa) julkaistut kohteet. Yleisesti on todettava, että rakennusinventoinneissa olisi pyrittävä kattavuuteen, että inventoinnilla on käyttöarvoa myöhemminkin.

Arvotuksen perusteella konsultti on tehnyt ohjausryhmälle ehdotuksen kohteista sisällytettäväksi maakuntakaavaan. Ohjausryhmä on valinnut kohteet. Valittujen kohteiden lisäksi on useita modernia rakentamista edustavia kohteita, jotka sijaitsevat rky-alueella. Näitä kohteita käsitellään seuraavassa luvussa.

Maakunnallisesti arvokkaiksi kohteiksi on arvioitu seuraavat modernia rakennusperintöä edustavat kohteet.

Verkostomaisia teemoja on kuusi ja niille on annettu tunnus T1 jne.

T1 tanssipaviljongit

Luonnonkauniille paikoille sijoitetut kesäkäytössä olevat tanssien järjestämiseen tarkoitetut paviljongit. Usein ne koostaan huolimatta ovat ilmeeltään kevyitä ja tyypillisesti julkisivuja leimaavat laajat ikkunapinnat. Yleensä rakentamisen taustalla on toiminut aktiivinen paikallinen nuorisoseura. Erityisesti Närpiössä on useita kohteita, jotka ovat ottaneet toisistaan mallia.

- T1 Pukkilansaari
 - o luonnonkauniilla saarella joessa, erityistä lossiyhteys, edelleen toiminnassa
- T1 Kruunupyy, Emet Folkpark
 - o iso ja pieni paviljonki järven rannalla
- T1 Nämpnäs tanssipaviljonki
 - o ensimmäinen Närpiön paviljongeista, esikuvana muille 1990-luvulle asti
 - o meren rannalla
- T1 Fagerö Folkpark
 - o kahden nuorisoseuran yhteishanke, joka toimii kaupallisesti isommassa mittakaavassa
 - o meren rannalla
- T1 Oravainen, tanssipaviljonki
 - o luonnonkauniilla mäellä nuorisoseuratalon tuntumassa
 - o modernia arkkitehtuuria

T2 kivikoulut maaseudulla

Maisemallisesti ja kyläkuvallisesti hallitsevilla paikoilla sijaitsevat usein 1950-luvulla rakennetut kivirakenteiset kansakoulurakennukset. Ympäristön huomioiva ja silti juhlava massoittelu ja selkeät materiaalit ja värit luovat rauhallisen ja arvokkaan kokonaisuuden. Useissa on myös kokonaisuutta tyylikkäästi täydentävä lisärakennus myöhemmiltä vuosikymmeniltä. Laihialla on poikkeuksellisen monta kohdetta.

- T2 Lapväärtin koulu
 - o avointa pihakenttää maisemallisesti hallitseva juhlava koulurakennus
- T2 Småbönders skola

- klassistisia piirteitä edustava juhlava koulurakennus, joka sopeutuu pienimittakaavaiseen kylämiljööseen
- T2 Kirkonkylän koulu
 - joen ja kylätein välissä avointa maisemaa hallitseva suuri koulu, jota on tyylikkääsi laajennettu 1990-luvulla
- T2 Kylänpään koulu
 - kokoaan vaikuttavampi rakennus valvoo peltomaisemaa metsäisen mäentöyrään päältä

T3 mallirakentaminen **MALLIALUEET**

Asuntomessualueet Pietarsaassa ja Vaasassa ilmentävät molemmat urbaania ihannetta tiiviyydestä, sekä suomalaista oman tilan tarvetta pientalorakentamisessa. Pietarsaassa oli esillä teemoja energiankulutuksen vaihtoehtoista ja Vaasassa lämmitykseen käytetään merivettä maalämpötekniikalla. Nämä kaksi aluetta ovat pitkän mallirakentamisperinteen hyviä esimerkkejä. Muita mallirakentamis kohteita ovat Vaasan Ristinummen messualue 1970-luvulta, Laihian Energiakylä 1980-luvulta ja Singsbyn omatoiminen ekokylä 1990-luvulla.

- T3 Ristikarin asuntomessualue
 - merellinen asuinalue
 - perinnetalojen menestyksen alku
 - energiaratkaisut huomion kohteena
- T3 Suvilahden asuntomessualue
 - merellinen asuinalue
 - urbaanin tiehyden pientalorakentamista
 - energiaratkaisut huomion kohteena
 -

T4 kävelykeskustat

- Kaupunkikeskustojen rauhoittaminen autoliikenteeltä on 1900-luvun jälkipuoliskon pyrkimys, jonka keinona on käytetty kävelykaduksi muuttamista. Erytisen suosittua 2000-lvun alussa. Yksi varhaisimpia Suomessa sijaitsee Pietarsaassa. Vaasan kävelykeskusta on toteutettu laadukkaasti ja myös palkittu valmistuttuaan. Molemmat kohteet hyödyntävät paikallisen katu ympäristön ominaisuuksia. Molemmat kohteet sijaitsevat rky-alueilla, joiden keskeinen sisältö on kuitenkin painotettu toisiin seikkoihin. Tämän vuoksi nämä on nostettu itsenäisinä kohteina esiin.

Kaupunkien kehittäminen voi toimia esimerkkinä maalais kuntien keskustarakentamisessa, kuten Luodon uusi keskusta osoittaa. Siinä tyyppillisen hajanaisen kuntakeskustan uudeksi keskukseksi on rakennettu uusi kävelyaukio, jonka laidoille julkista ja yksityistä rakentamista

- T4 Kävelykatu Pietarsaari
 - Kanavapuuistikko
 - intiimi mittakaava
- T4 Kävelykeskusta Vaasa
 - Hovioikeudenpuistikko
 - tyylikkäästi myymäläpaviljonkeja, runsaita istutuksia ja taideteoksia jäsentämässä suurimittakaavaista katu- ja toritilaa

T5 nuorisoseurat

Nuorisoseuratoiminta on alkanut Suomessa ensimmäisenä Pohjanmaalla Maalahdessa vuonna 1888. Nuorisoseurarakennusten esimerkit kattavat vuosikymmeniä toisensa jälkeen. Vaikka suuri osa rakennuksista ei edusta modernia arkkitehtuuria on nuorisoseuratoiminnan luonne modernia ja maallista – kansalaisten toimintaa yhteisön hyväksi.

- T5 Maalahti, Bygdegården
 - o vanhin yhdistys, rakennuskin klassismia/jugendia
- T5 Petolahti (Maalahti)
 - o tyyppiirustusten mukainen pienehkö rakennus 1950-luvulta
- T5 Lapväärtti
 - o tyyppiirustusten mukainen kookas rakennus 1950-luvulta
- T5 Oravainen (Vöyri), nuorisoseuratalo Årvasgården
 - o modernia arkkitehtuuria

T6 siunauskappelit ja seurakuntakodit

Nämä usein pienimuotoiset rakennukset täydentävät olevaa kirkollista miljöötä. Kaavaehdotukseen valitut seurakuntakodit sijaitsevat rky-alueiden ulkopuolella, jonka vuoksi ne on katsottu tärkeiksi liittää maakuntakaavaan. Valitut kohteet täydentävät kirkollista miljöötä antaen kuitenkin päärooliin lähellä sijaitsevalle historialliselle kirkkorakennukselle. Vaasan ja Pietarsaaren hautausmaiden yhteydessä sijaitsee kaksi korkeatasoista kappelirakennusta.

- T6 Luodon seurakuntakoti
 - o täydentää kirkon miljöötä mittakaavallisesti ja materiaalin käytöltään
- T6 Maalahden seurakuntakoti
 - o niukkaeleinen rakennus antaa huomion vastapäiselle kirkolle
- T6 Purmo kyrkhem
 - o postmodernia materiaalinkäyttöä ja perinteinen kattomuoto
- T6 Pietarsaaren hautausmaan siunauskappeli
 - o juhlava kappelirakennus hautausmaan keskeissovittelussa
- T6 Oravaisten seurakuntatalo (Vöyri)
 - o pienipiirteisesti massoiteltu rinnemaisemaan istutettu rakennus kirkon tuntumassa
- T6 Vaasan uuden hautausmaan siunauskappeli
 - o karu ja pelkistetty maisemaan avautuvat kappelirakennus

Erilliset kohteet ja aluekokonaisuudet

- listaus kunnittain
- rky-alueilla sijaitsevat tai maakuntakaavassa jo mainitut kohteet listataan erikseen omassa luvussaan

Isokyrö

- Isonkyrön keskusta

- Isonkyrön keskusta Pohjankyröntien varrella
- Alueella useita historiallisesti merkittäviä rakennuksia
- Useita ajallisia kerrostumia 1920-luvulta 1990-luvulle.
- Rakentamisen mittakaava on säilynyt tasapainoisena ja suhde kulkuväylään edelleen tiivis.

Korsnäs

- Kirkon ympäristön rky-alueen reunat: asuintalot ja vanhat liiketalot
 - asuintalot ja niiden ympäristö täydentää kirkollisia rakennuksia ympäröivää puistomaista miljööttä; aluetäydennys rky-alueeseen
 - alueeseen liittyy entinen pieni liiketalojen aukio, joka kuitenkin on jo poistunut käytöstä

Mustasari

- Raippaluodon silta
 - Suomen pisin silta
 - Maisemallinen kiintopiste
 - Betoni- ja teräsrakenteinen riippusilta, jonka pylonien muotoilu muodostunut kunnan tunnukseksi
 - Valmistumisvuosi 1997
- Saltkaret-näkötorni
 - muodostunut alueen tunnusrakennukseksi

Pietarsaari

- Itänummi
 - Hyvin säilynyt aluekokonaisuus jälleenrakennuskauden pientaloista 1960-luvun kerrostaloihin.
 - Harmonisia katutiloja eri mittakaavoissa
 - Liittyy saumattomasti rky-merkittyy Kråkholman alueeseen
- Liikerakennus, Kauppakatu 8
 - Entinen SOK:n liikerakennus
 - Arkkitehti Erkki Huttusen suunnittelema
 - Edustaa puhtaslinjaista funktionalismia
- Permo, rivitaloalue
 - Tiivis matalarakenteinen 1960-luvun rivitalokokonaisuus
 - Kolme rakennusten rajaamaa pihamaista saapumiskatua

Vaasa

- Hietalahti, jälleenrakennuskauden kerrostalot, rivitalot ja kansakoulu

- Alue täydentää ruutukaava-alueen ja jälleenrakennuskauden omakotitaloalueita
- Rakennukset 1950-60-luvuilta
- Useita Viljo Revellin suunnittelema asuinkerrostaloja
- Osmo Siparin suunnittelema koulurakennus
- Ammattiopisto (nyk. Vamian Sampo-kampus), Sepänkyläntie 16
 - 1950-luvulla rakennettu vapaamuotoisesti massoiteltu koulukokonaisuus sijaitsee mäntyjen keskellä mäennyppylällä
 - Rakennuksia täydentää erillinen kaarikattoinen urheiluhalli
- Gerby, ekologisen kaupunkisuunnittelun alue
 - Gerbyn kaupunginosa on 1980-90-luvuilla kaavoitettu
 - Kaavassa keskeistä on rakentamisen sijoittelu maisemarakennetta noudattaen
 - Maisema-arkkitehti Jorma Panun johdolla
- Palosaaren oppilaitokset rky-aluetta täydentäen
 - Oppilaitosrakennusten merkittävä seudullinen keskittymä
 - Historiallinen jatkumo liittyen rky-alueen teollisuus- ja yliopistorakennuksiin
 - Vierekkäin sijaitsevat vanha kansakoulu, ammattikoulu sekä teknilliset oppilaitokset, jotka edelleen ovat opetuskäytössä
 - Rakennukset ovat jugendajalta 1960-luvulle, osaa rakennuksista on saneerattu voimakkaasti 2000-luvulla
- Malmöntalo
 - 1950-luvun ruotsalaisen ystävyyskaupungin lahjoituksena rakennettu rakennusryhmä jossa edelleen toimii päivähoito- ja terveyspalveluita
- Peipposen asuinalue
 - 1960-luvun asunto-osakeyhtiö, joka käsittää rivitaloja ja omakotitaloja
 - Alueeseen kuuluu myös puistoalue rakennusten keskellä
- Suvilahden asuinalue
 - Arkkitehtikilpailun pohjalta kaavoitettu metsälähiöihannetta toteuttava alue, jossa autoliikenne ja pysäköinti on erotettu kerrostalojen avoimista piha-alueista. Alueen pientaloasutus on toteutettu erittäin tiiviinä kortteleina. Ympäröivät metsäpuistot ja rannat on jätetty julkisiksi yhteisalueiksi.

3.4.1 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Museoviraston valtakunnallisen RKY-inventoinnin kohteet on merkitty maakuntakaavaan jo luonnosvaiheessa. Tästä syystä ne on rajattu tämän selvityksen ulkopuolelle.

Useita modernia rakennusperintöä edustavia arvokkaaksi arvioitavia kohteita sijoittuu kuitenkin rky-rajauksen sisään. Rky-alueiden kuvaukset ovat varsin tiiviitä ja laajojen tai ajallisesti kerrostuneiden alueiden kohdalla pääpaino on historiallisesti vanhemmissa osissa. Yleensä nämä historialliset kohteet ovat jo sellaisenaan rky-luokituksen perusteena eikä alueella sijaitseva modernia rakennusperintöä ole arvotettu erikseen. Tällaisia ovat esim. kirkkojen ympäristöt.

Pohjanmaan modernista rakennusperinnöstä jää kuitenkin lukijalle ohut kuva, jos merkittäviä kohteita jätetään kokonaan huomioimatta. Siksi alla on lueteltuna modernia rakennusperintöä edustavat RKY-kohteet sekä sellaiset aikaisempien aikakausien kohteet joissa on myös moderniin rakennusperintöön liittyviä arvoja, jotka ovat ainakin maakunnallisesti merkittäviä.

- **Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret**, osa majakoista edustaa modernia rakennusperintöä. (Mustasaari, Maalahti, Korsnäs)
- **Kaskisten ruutukaava-alue**
- **Siipyyn kirkko** (Kristiinankaupunki)
- **T1 Äminnen tanssipaviljonki** (Maalahti)
- **Kråkholman asuinalue**, asemakaava ja rakennukset, Egil Nordin (Pietarsaari)
- **Östanlidin parantola**, hyvä esimerkki 1930-luvulla Suomeen rakennetuista keuhkotautiparantoloista) Päärakennus Ragnar Wessman 1940 - Alvar Aallon Paimion parantolan mukainen. (Pietarsaari)
- **Pietarsaaren historiallinen keskusta** (Museoviraston kohdekuvaus on kirjoitettu kaupungin asemakaavallisen ratkaisun näkökulmasta ja kaikki kohdekuvausten yksittäiset kohteet ovat ajalta ennen modernismia. RKY-alue-rajauksen sisällä on kuitenkin yhtenäinen modernismin ajan rakennuskokonaisuus, jolla on vähintäänkin maakunnallista arvoa. *Isokadun pohjoispäähän, Alholminkadun varteen ja Perämiehenkadun varrelle muodostui uudisrakentamisen myötä yhtenäinen, lähes samanikäisten rapattujen kivitalojen kortteliryhmä. 1940- ja 50-lukujen modernismia ja kehitysoptimismia kuvastava rakenteellinen kokonaisuus ei ole vanha, mutta se on erittäin yhtenäinen. Sen tekee mielenkiintoiseksi myös se, että alue on rakentunut 1700-luvun katuverkon pohjalle, jolloin siinä voi havaita hyvin pitkän aikavälin kerroksellisuuden.* (Pietarsaaren keskustan kulttuuriympäristöohjelma). Alueella sijaitsee myös seudullisesti merkittävä Campus allegron oppilaitoskokonaisuus
- **Myllymäki** (Pietarsaari), Alvar Aallon asuintalokohde
- **Stubbenin majakkayhdyskunta**, yhdistetty luotsi- ja majakkarakennus, valmistunut vuonna 1954. (Uusikaarlepyy)
- **Huutoniemen kirkko**, Arno Ruusuvoori, 1960-luvulta (Vaasa)
- **Strömbergin teollisuus- ja asuinalue, Aaltopuisto** (Vaasa)
- **Palosaaren salmi** (Vaasa), sisältää uuden yliopistokampuksen
- **Mirkan tehdasalue** Oravaisissa (Vöyri)
- **(T2) Teerijärven koulu** (Kruunupyö)
- **T1 Rekipellon tanssipaviljonki** (Vöyri)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän selvityksen tuloksena voidaan todeta, että Pohjanmaan maakunnassa on arvokasta modernia rakennusperintöä, josta osa on uhanalaista ja osa hyvin säilyvää. Joukossa on kohteita, jotka voivat olla jopa valtakunnallisesti merkittäviä. Monen kohteen paikallinen merkitys puolestaan on jo huomattu ja huomioitu asemakaavoissa. Moderni rakennusperintö on kuitenkin useimmiten hajanaista varsinkin kaupunkien ulkopuolella. Yksittäinen rakennus ei useinkaan saa sille kuuluvaa arvoa ja ympäristön tasapainoinen kehittäminen arkkitehtuurin massoittelua ja muotokieltä ohjaamalla olisi hyvin tarpeellista. Tulevaisuudessa tehtävien alue- ja rakennusinventointien olisikin luovuttava kohteiden ajallisesta rajaamisesta. Inventoimalla ja arvottamalla kohteita ja alueita kattavasti voidaan myös kaavoituksen keinoin edistää kaikenikäisen rakennuskannan säilymistä ja jatkuvuutta rakennetussa kulttuuriympäristössä.

Moderni rakennusperintö parhaimmillaan rikastuttaa käyttäjiensä elämää ja tuo eläväksi maamme historiallisia kehitysvaiheita. Maakuntakaavassa voidaan näin ilmaista jatkuvuuden merkitys rakennetuissa kulttuuriympäristöissä tuomalla esiin kaikenikäistä rakennusperintöä.

5 LIITTEET

Kohdekortit – maakunnallisesti arvokkaat modernit kulttuuriympäristöt Pohjanmaalla

Karttatiedostot liitetty maakuntakaavaluonnokseen

Taulukkomuotoinen tiedosto, jossa käsitellyt kohteet ja valittujen kohteiden arvotus.

6 LÄHDELUETTELO

PAINETUT LÄHTEET:

Björklund, Guy, Heinonen, Ilmari; Ström Mikael / Pietarsaaren kaupunki, 2009: Pietarsaaren keskustan Kulttuuriympäristöohjelma

Hartvik, Pia; Öst, Susanne & Pohjanmaan museo 2010: Hietalahden itäosien inventointiraportti

Heinilä, Maritta / Airix Miljö Ab: Byggnadsinventering i Södra Vallgrunds delgeneralplaneområde i Korsholms kommun

Höglund, Anders / Mustasaaren kunta 2015: Maisema- ja kulttuuriympäristöinventointi Karperön ja Singsbyn kylissä

Höglund, Kaj /Pohjanmaan museo; Lehtisaari, Tiina, Kasi, Liisa / Isonkyrön kunta: Tervajoen osayleiskaava-alue, Rakennettu Ympäristö, Yhteenveto

Jaakkola, Riitta / Närpes Stad: Från kustby till ådal – Närpes kulturmiljöprogram

Jaakkola, Riitta / Malax Kommun 2015: Jungfrudanser och snickarglädje – Malax kulturmiljöprogram

Jaakkola, Riitta / Korsholms kommun 2017: Kvevlax Kulturmiljöinventering

Jungar, Jenny / Ramboll, Larsmo kommun 2015: Revidering och utvidgning av delgeneralplanen för Västerby, uppdatering av byggnadsinventering

Karhunmaa, Tiina / Ramboll: Bosund delgeneralplan, Bilaga 3 Larsmo Bosund Kulturmiljö, Landskapsutredning 2018

Kervinen, Minttu / FCG, Larsmo kommun: Uppdatering av byggnadsinventering för Finnäs

Kervinen, Minttu / FCG, Larsmo kommun: Uppdatering av byggnadsinventering för Fagernäs

Larsmo kommun: Holm detaljplan Bilaga 5 byggnadsinventeringar 2006-2014

Larsmo kommun: Kackur-Sämskar delgeneralplan bilaga 4 - byggnadsinventering 2002

Ramboll, Larsmo kommun: varnbacken detaljplan bilaga 2b byggnadsinventering 2017

Lehtisaari, Tiina / Isonkyrön kunta 2014: Kulttuuriympäristöselvitys – Isonkyrön keskustan osayleiskaava 2014

Länsi-Suomen ympäristökeskus 2008. Pohjanmaan inventointi ÖBO

Mentula, Antti / Länsi-Suomen ympäristökeskus 2005; Suuntaviivoja Pohjanmaan arkkitehtuuri 1900-luvulla

Märijärvi, Juha-Matti /Pöyry: Vanhan Vaasan sairaala, kulttuurihistoriallinen selvitys 2007

Orhanen, Outi: Siunauksen tilat – Pohjalaiset siunauskappelit ja hautaushuoneet 2015 (Maisterintutkielma)

Pietarsaaren kaupunki 2009: Pietarsaaren keskustan kulttuuriympäristöohjelma

Saarela, Tuula; Tommila, Tapani; Pulli, Mirva, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Selvitys 1999, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto: Nuorisoseurantatolot Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella

Simola, Tarja, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Selvitys 6/1995, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto: Meijerirakennuksia Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella - Rannikko ja Etelä-Pohjanmaa

Vaasan kaupunkisuunnittelu 2010: Vaasa - kulttuuriympäristöselvitys

Viljanen Rossi, Ruusa & Pohjanmaan museo 2014. Vaasan keskustan osayleiskaava - kooste alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista.

Viljanen Rossi, Ruusa 2015: Vähänkyrön kulttuuriympäristöinventointi 2015

Viljanen Rossi, Ruusa / Korsholms kommun 2014: Smedsby kulturmiljöinventering 2014

Widjeskog, J-E, 2004: Närpes Centrum. Från byväg till stadsgata

Öst, Susanne & Pohjanmaan museo 2010. Vaasan modernin arkkitehtuurin inventointi

Öst, Susanne 2014: Vähänkyrön kirkonseudun rakennuskannan inventointitarkistus

ELEKTRONISET LÄHTEET:

Kioski-inventointisovellus, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan museoiden käyttöliittymä.

<https://www.kulttuuriymparisto.fi/netsovellus/login.aspx>

Pohjanmaan Liiton paikkatietosovellus.

<http://obotnia.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=d29e07d9439641d8b9defe933c0d0bf9>

Museovirasto – Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. <http://www.rky.fi>

Suomen rakennustaiteen museo, arkkitehdit.

<http://www.mfa.fi/arkkitehdit>